

Arányérzék, ritmus és mellérendelő szerkezetek

KISS OTTÓVAL BESZÉLGET ELEK TIBOR

– Talán nem fogsz megcáfolni, ha azt mondom, jól sikerült éved volt a 2003-as: megjelent a nyolcadik könyved, az azonnal kedvező kritikákat kapott novellásköteted *Angyal és Tsa* címmel a Palatinus kiadónál; az előző évben a Móra által kiadott *Csillagszedő Máriaó* (versek gyerekhangra) című köteted elnyerte a Magyar Írószövetség zsűrijétől az Év könyve-díjat; a Békés megyei irodalombarátokat tömörítő Körös Irodalmi Társaság neked ítélte oda a Körösök Gyöngye-díjat; lakóhelyed, Gyula város polgármesterétől Simonyi Imre szobrának avatásakor kaptál egy jelzés értékkel bíró tollat; év végére befejezted új köteted (Javrik könyve) kéziratát – és közben (még csak, vagy inkább már?) negyvenéves lettél. Eredményes alkotómunka, könyvsikerek, országos és helyi elismerések, megbecsültség – hogy viseled a sikert, hogy érzed magad egy ilyen év után?

– A Körösök Gyöngye-díjnak kimondottan örültem, eleve jól hangzik, és aki nincsen beavatva, mondjuk úgy a megye valamivel több mint kilencvenkilenc százaléka, az furcsán tudja végigmérni az embert, ha olvasott róla a megyei lapban, mert ugye ez egy helyi díj. De tényleg örültem, merthogy ez egy üveg borral járt, nem is akármilyen borral. Amúgy meg: nem szoktam éértékelőt vagy számvetést, vagy ilyesmit csinálni, de az, amit felsoroltál, többnyire igaz. Persze csalóka ez a kép, hiszen így egymás mellé rendelve a dolgokat úgy tűnhet, hogy az élet csupa könyvpremier meg díjátvétel. Mint gyakorló íróember, te is tudod, hogy azért nincsen ez egészen így. Esetemben például arról van szó, hogy sok minden erre az évre koncentráldott. Az *Angyal és Tsa* című könyvet például közel négy évvel ezelőtt fejeztem be, de csak tavaly jutottunk el odáig, hogy a Palatinus kiadhatta, akkor kapott rá támogatást. A *Csillagszedő Máriaó*val hasonló a helyzet, csak arra másfél évtizedet kellett várni, még jó, hogy türelmes ember vagyok. Ilyen szempontból valamiféle elégtételt is jelentett az Év Könyve-díj, rettenetesen meg is lepődtem, és azon talán még jobban, hogy olyan szervezet, a Magyar Írószövetség szakmai kurátorai adták, akikkel nem álltam semmilyen kapcsolatban. Korábban soha semmiféle díjat vagy ösztöndíjat nem kaptam sem azoktól, akikkel kapcsolatban álltam, sem azoktól, akikkel nem, és erre büszke is voltam, de ez a privilégium most elveszett, amit, őszintén szólva, nem is nagyon bánok.

Ha már a megbecsültséget emlegetted: az lenne igazán jó, ha így, negyvenévesen nem kellene a helyi önkormányzathoz rohangálnom, hogy adjanak egy kis pénzt a *Javrik könyve* megjelenésére. Ez jutott éppen eszembe, mert a napokban éppen ezt intézem, tavaly ősszel ugyanis erre a könyvemre sem kapott pénzt a Palatinus. Szóval, jó lenne, ha nem csak ez lenne az alternatíva: vagy éveket várni megint a kiadásra, vagy menni kilincselni. De most azt hallottam-olvastam, hogy talán lesz végre valami változás, mert a kultuszminiszter vagy ki leül majd valamikor a legnagyobb írószervezetek képviselőivel ren-

dezni végre közös dolgainkat, itt ugyanis, mint azt te is nagyon jól tudod, évtizedek óta nem történt semmi. Illetve annyi történt, hogy a könyvpiac liberalizálása óta a kortárs szerzők többsége nem a politikai, hanem az anyagi fenyegetettség tudatával kénytelen együtt élni. Na jó, volt az a százmilliós pályázat, de az meg inkább rossz vicc, olyan, mint egy Móricz-novellában, hogy a szegény ember vagy a dzsentrí ember elé hirtelen odarakják a hat kiló libamáját, az meg jó esetben továbbra is éhen hal, rossz esetben meg az ösz-szeszűkült gyomrával halálra zabálja magát. Az kellene csak, hogy az íróember viszonylag normális körülmények között tudjon létfenntartani. Engem például 2001-ben majdnem megbüntettek az APEH, mert olyan keveset kerestem, hogy nem hitték el, persze kimagyaráztam, hogy ez hosszú távú befektetés, egy könyvön elmolyol az ember két-három évig is, aztán további két-három évet vár, hogy megjelenjen, de aztán roppant mennyiségű pénz-maghoz jut, ami majd az adott évben lesz kimutatható. Persze a következő éves elszámolásom ellenőrzésekor gyakorlatilag kinevettek, ugyanis az a roppant mennyiségű pénz-mag, amihez a *Csillagszedő Márió* megjelenése után jutottam, egy havi minimálbér ösz-szege volt, még jó, hogy jött hozzá az Év Könyve-díj, mert az meg kéthavi. Nem hogy olyan illúziókba ringatná az ember magát, hogy az írásból megélni, csak hogy ne legyen olyan nagyon megalázó. De hát panaszra tényleg nincs okom, mert ha belegondolok, valóban ez volt a legjobb évem.

– *Magam is épp azzal akartam folytatni, hogy nem volt ez mindig így, s nálam kevesen tudhatják ezt jobban, mert egyike vagy azon alkotóknak, akiknek a pályáját a kezdetektől, közvetlen közelről módomban volt figyelemmel követni. Az első két, nagyobb-részt verseket tartalmazó köteted (Lopott levegő, 1990.; Szilveszteri kaland, 1993.) például nem igazán neves kiadóknál készült, így nem is nagyon terjesztették, visszajelzést se sokat kaphattál rájuk, sokan talán máig sem tudnak róluk. Hogyan és miért indult olyan nehezen a te pályád, hogyan emlékszel vissza a kezdetekre?*

– A nyolcvanas évek közepén, amikor a verseim nagy részét írtam, én még csak elvétve publikáltam, akkor sem komolyabb folyóiratokban. Azokba a lapokba, ha visszaemlékszel, az én korosztályomnak akkor még nem volt igazán bejárás – huszonegy-huszonkét éves voltam, a megyei lapon kívül a debreceni Egyetemi Életben, a Nők Lapjában, a Magyar Ifjúságban, az Új Tükörben, ilyen helyeken publikáltam, de nem volt ez olyan nagyon rossz, mint amilyennek most látszik. Olyan nevek írtak ezekbe a lapokba, mint Oravecz Imre, Sütő András, Kiss Benedek vagy Jékely. Nyolcvannyolc elején, huszonnégy évesen mutatkozhattam be a helyi Új Aurorában, a Délszigetben, később a Ligetben. Ilyen elő-élettel értelemszerűen nem gondoltam nagyobb kiadóra, meg sem fordult a fejemben – mondjuk ’88-ban, amikor a *Lopott levegő* összeállt, ha jól emlékszem, még nem is nagyon volt a Szépirodalmin meg a Magvetőn kívül semmi, talán a Kozmosz Könyvek, ahol például a Háy Jánosnak ’89-ben kijött a *Gyalog megyek hozzád a sétálóútonja*. Szóval két év várakozás után, Simonyi Imre meg a te noszogatásodra ’90-ben megjelent a *Lopott levegő* a megyei könyvtár bibliofil kiadásában. Ha jól emlékszem, már abban az évben, aztán még két-három nyáron át hívtak egy performansz fesztiválra, de mindig lemondtam, hogy én nem csinállok ilyen akciókat. Hogy valamennyire mégis eleget tegyek a kérésnek, a ’93-as meghívásra összeállítottam egy kis humorosnak szánt kötetet, az volt a *Szilveszteri ka-land*, és csak ott és akkor lehetett kapni.

Arra meg én se számítottam, hogy ezekre a könyvekre valaki igazán odafigyel. Persze pár antológiaszerkesztő azért csak odafigyelt, de ezekről az odafigyelésekről akkor nem

értésültem. Néhány vers bekerült egy, a KLTE-n válogatott kötetbe, más versek meg egy angol és magyar nyelvű antológiába, ez 1990-ben jelent meg, én tavaly, tizenhárom év múltán szereztem róla tudomást egy véletlen folytán. *Törékeny kontinens* volt a címe és magyar részről Orsós László Jakab szerkesztette. Méhes Karcsi meg Kurdy Fehér János szerepelt még benne, meg biztosan mások is, ilyen nevekre emlékszem. Az antológiát máig nem láttam, valami protokollra készülhetett, mert állítólag igen elegáns, bőrkötéses, Göncz Árpád meg Charles, walesi herceg írt hozzá ajánlást. Hát röviden ennyi az én első két könyvem története.

– *A most nagy sikert aratott Csillagszedő Máriónak volt már egy korábbi, rövidebb változata is, a békéscsabai Tevan Kiadónál 1997-ben megjelent Visszafelé hull a hó című kis kötetecske, de tudom, hogy a versvilág ötlete vagy talán kézírata is még korábbi eredetű. Mi is tehát ennek az Év könyve-díjas kötetnek a története?*

– Csakúgy, mint az előbb említett verseket, ezeket a gyerekdarabokat is a nyolcvanas évek közepén írtam. Megvolt a könyv, összeállítottam, szétszedtem, újra összeállítottam, ráértem, eszembe se jutott, hogy megpróbálkozzam vele az akkori egyetlen gyerekkönyvkiadónál, a Móránál. Néhány verset lehozott az Új Tükör gyerekoldalán Szepesi Attila, ő ott volt akkor szerkesztő, aztán küldtem a Nők Lapja gyerekrovatának is, de ott nem közöltek, pedig publikáltam verset meg rövidprózát amúgy a lapban. A '90-es évek elején betettem az egészet a fiókba, és körülbelül ezzel egy időben hagytam fel a versírással, csak az újsággal foglalkoztam aztán, a helyi hetilapnál voltam szerkesztő. Úgy öt év múlva kezdtem „rendesen” prózát írni, a *Szövegetek*, Dérczy Péternek küldtem először az ÉS-be, ő azonnal leközölte, aztán küldtem a Holminak, Domokos Mátyás válaszlevelében azt írta, hogy a Holmi nem közöl regényrészletet, de ez esetben kivételt tesz, és ígéretet tett a posztázott 30-35 oldal közlésére. Gyakorlatilag ott jött le a regény egyharmada, de az ÉS is sokat közölt, aztán meg Ambrus Lajos a Kortársnál. Akkor már, néhány helyi felolvasásnak és lelkes tanárnőnek köszönhetően a *Visszafelé hull a hó* jó néhány verse fénymásolatban terjedt a városban, aztán a környező településeken is, láttam néhány darabot kocsma és gimnáziumi meg vasúti illemhelyek falán, ez esett a legjobban. Mondták szalagavatók műsorain, művelődési házak iskolai előadásain, általános és középiskolákból kaptam gyerekrajzokat meg dolgozatokat, satöbbi. Egy békéscsabai fogadáson megkérdeztem a Cs. Tóth Jánost, hogy vállalná-e a Móra, azt mondta, hogy vigyek kétszázezer forintot, akkor kiadják. Röviddel azután bementem a Tevanhoz azzal, hogy karácsonyra mindenképpen szeretnék belőle könyvet. Ez '97 augusztusában történt, Kántor Zsolti volt akkor már csak ott, el is vállalta, de ötvenezer forint kellett volna például csak a grafikusnak, és akkor eszembe jutott, hogy van nekem egy jó barátom, a Kukár Pisti. Ő megcsinálta ingyen, én meg összekapartam százezer forintot öt környékbeli szponzortól, 750 darab 42 oldalas könyvre volt elég, 26 vers fért bele a hatvanból. Megcsináltuk, el is fogyott, Békéscsabán meg Gyulán, mert máshol nem igazán lehetett kapni. Nagyon jó visszajelzéseket kaptam helyi szinten, és történetek érdekes dolgok is, megkeresett például egy Kanadában élő magyar tanárember, hogy ő ott újranyomtatná, és kint terjesztené, aztán egy német vállalkozó, hogy kínaira lefordíttatná, mert Kína nagyon nagy piac, de egyikbe se mentem bele, egyrészt mert nem igazán tudok kínaiul, ki tudja, hogy nyúlnak hozzá a szöveghez, másrészt meg nagyon üzleti szaga volt mindkét ajánlatnak. Aztán, 2001-ben a Boldizsár Ildikó válogatott belőle a 4. osztályos általános iskolai tankönyvbe, később meg, de talán még ugyanabban az évben megszólított engem a helyi könyvesboltos főnökasszony, hogy nem

veszek-e gyerek cédét vagy kazettát. Mondom, minek vegyek, tudod, hogy nincsen nekem gyerekem. Tele van a verseiddel, felelte, én meg pislogtam nagyokat, amikor elém tette, mert tényleg rajta volt vagy tíz vers. Akkor felhívtam a Tevant, hogy ők tudnak-e erről, de nem tudtak, azt javasolták, hogy hívjam fel a szerzői jogvédő hivatalt. Ráment vagy húsz-ezer forintom a telefonokra, mire, körülbelül két hét alatt sikerült tisztázni az ügyet, tudniillik, hogy meg kellett volna engem kérdezni, mielőtt felpakolják a verseket a cédékre meg kazettákra. Most már csak annyit tehetek, közölték két hét tárgyalássorozat meg jogászkonzílium után, hogy bírósághoz fordulok és bezúzzattatom a lemezeket, vagy megállapodom a lemezkiadóval. Botrányt semmiféleképpen nem akartam, nem sokkal előtte volt a Grecsó Krisztiánnak az a pletykaanyus ügye, megállapodtunk tehát, hogy úgy tesz, mintha megkérdeztek volna. Mást nem kértem, csak a törvényben előírt szerzői jogdíjakat. Na, még ma is abból élek, illetve az azt követő két másik lemez jogdíjaiból, mert rengeteget adtak el belőlük, platina meg aranylemezek lettek, ehhez nem nagyon értek. Persze van ebben egy jó adag túlzás is, már hogy abból élek, de az igaz, hogy az a pénz, amit az elmúlt húsz év nyolc könyvéért meg az összes szépirodalmi publikációjáért kaptam, nincsen annyi, mint amit az első lemezért egyetlen év alatt.

Közben azért más is történt. Bedecs Laci megneszelte ezt a gyerekvers-vonalamat, a Varró Danival együtt meghívott egy könyvheti beszélgetésre, ennek az anyaga lejött aztán az Új Forrásban, és akkor sikerült publikálnom is ott tízegynéhány verset a könyvből kimaradtak közül. Talán ugyanabban az évben hívtak meg Szigligetre is, gyerekirodalom estre felolvasni Szijj Ferivel, Tóth Krisztával, Békés Pállal, Petőcz Andrással, Janikovszky Évával egyetemben. Az est után a Janikovszky Éva rám parancsolt, hogy azonnal vigyem be a könyvanyagot a Mórához, mert úgy, ahogy van, nagyon jó. Segített a Békés meg a Petőcz is, hogy igazi könyv lehessen végre az egész anyagból. Én akkor már a Paulovkin Boglárkával elég jóban voltam, nagyon tetszett, amiket az ÉS-ben láttam tőle. Megcsinálta az illusztrációkat, kétszer is, mert először színesben voltak, de arra kevés lett volna a pénz, aztán fekete-fehérben. *Visszafelé hull a hó* címen nem jöhetett ki a könyv, mert akkor nem lehetett volna vele pályázni az NKÖM-hez, így, Poós Zoli segítségével, találtunk neki új címet, mert az első változat *Kérem a narancsot az égről* címmel ment el, de 2002 választási év volt, és annyira átpolitizálódott minden, hogy élő ember nem volt, aki egy ilyen címre nem azt reagálta volna le, hogy én minimum elnöki hatalmat akarok a Fideszben. Meg egy vers ki is maradt, hatvan helyett csak ötvenkilenc van benne, ugyanis az ívek miatt 64 oldalas lehetett csak a könyv. De azért ennek is nagyon örültem. Annak már kevésbé, hogy sem 2002 karácsonyán, amikorra megjelent, sem később nem lehetett kapni gyakorlatilag sehol az országban, még az Írók Boltjában sem, ahol pedig szinte mindent megtalálni. Ezer példányt nyomtak, és úgy tűnt el, mintha elnyelte volna a föld. Nagyon sok telefont meg e-mailt kaptam, hogy hol lehetne hozzájutni, de én sem tudtam, és ma sem tudok olyan boltot mondani, ahol lenne. A díj után úgy volt, hogy újranyomják, de nem nyomták. Közben megkeresett engem egy szlovák fordító, megállapodtunk, el is készült a fordítás, de könyv még egyelőre nincs. Néhány hete meg újabb verseket kért belőle a Nemzeti Tankönyvkiadó. Kábé itt tartunk ma.

– *Szív Ernő még a tevanos kötet hátsó borítójára írott ajánlásában úgy fogalmazott, hogy ezek Gyulán írott svéd gyerekversek. Én viszont, ezzel némileg vitázva, az utóbbi Év könyve-díjat kapott kötet verseiről azt írtam a kritikámban, hogy bár lehet ilyeneket mondani, mert stílus-és eszköztáruk valóban emlékeztet az ún. svéd gyerekversekére, de*

valójában nem sok közük van hozzájuk, mert ezek könnyen érthető, szép és eredeti magyar versek, amikből ráadásul egy összefüggő történet bontakozik ki. Melyikünknek adnál igazat most, utólag?

– Én nem látok ellentmondást a két állítás között. Úgy is lehet mondani, hogy mindkét állítás igaz, és ezt nem csak az udvariasság mondatja velem. Egy fülszövegnek azért más a funkciója, mint egy kritikának, ha röviden be kell „tájolni” ezeket a verseket, azt hiszem, az olvasónak is a svéd gyerekversek jutnak először eszébe. A hátlap szövege többek között azzal a gondolattal játszik el, hogy svéd gyerekverset bárhol lehet írni, Rómában, Madridban vagy Gyulán, a svéd gyerekversekhez már egyáltalán nem kellenek a svédek. És hát arról is szó van ott, hogy ezek a versek nemcsak önmagukban álló gyermeki rácsodálkozások, hanem egy összefüggő történet állomásai is – hogy a könyv egy család szétesésének gyermeki krónikája. Ez nagyon pontos megfogalmazás.

A cím nélküli versek mindegyike egy-egy önállóan értelmezhető darab, egymás után olvasva őket azonban a könyv egységes család-történeté áll össze. Tamás Menyhért értékelésében egyenesen úgy fogalmazott, hogy a könyv új műfajt teremtett az irodalomban, a gyermekverses családrege műfaját. Szóval a versek sok mindenben hasonlítanak a svéd gyerekversekhez, de sok mindenben különböznek is tőlük. A nyolcvanas évek közepén, ugyanúgy, mint ma, gyakorlatilag mindenki, aki Magyarországon gyerekverssel foglalkozott-foglalkozik, a nálunk sokkal nagyobb hagyományokkal rendelkező kötött formájú, rímes-ritmusos gyerekverseket írta és írja, és hát valljuk meg, vannak, akik ezt nálam sokkal jobban csinálják. Nekem nemcsak az volt a szándékom, ha volt egyáltalán ilyen, amikor dolgoztam ezen a könyvön, hogy átvegyem vagy felidézsem ezt a nálunk már-már feladásba merülő szabad verses irányzatot, szerettem volna „hazaira hangolni”, átértelmezni, kicsit meg is újítani.

– *Szokták mondani, hogy az a jó gyerekvers, ami felnőtteknek is szól. Kortárs íróink körében is van egy olyan tendencia, hogy ha gyermekverset írnak is, félszemmel a felnőttekre sandítanak, elég csak a legutóbbi látványos példára hivatkoznom, Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen című verses meseregényére. Szerinted van-e különbség a gyermekmekhez és a felnőttekhez szóló irodalom között, elválasztható-e egyáltalán a kettő élesen egymástól?*

– Azt hiszem, az úgynevezett felnőtt és a gyermekirodalom között nem annyira éles a határ, mint amennyire ez a köztudatban él. Ha egy könyv nemcsak felnőtteknek, hanem gyerekeknek is szól, azért nem árt, ha viszonylag egyszerű szókészlettel és mondatszerkezettel rendelkezik. Vannak könyvek, mint például a Micimackó vagy a Kisherceg, amelyekről nem igazán lehet eldönteni, hogy gyerekeknek vagy felnőtteknek íródott, de szerintem ezt nem is kell eldönteni. Minden korosztályhoz szól, csak minden korosztályhoz másképpen. A szövegek más rétege nyílik meg a felnőtteknek, más a gyerekeknek. A Csillagszedő Márióval én is ezt az utat szerettem volna járni. A történetet ugyan egy óvodáskorú kislány szemszögéből követhetjük végig, de ez nem azt jelenti, hogy a könyv óvodáskorúaknak szól, hanem azt, hogy egy óvodáskorú kislányról. Az alcímmel is erre szerettem volna utalni: versek gyerekhangra.

– *Miközben több mint egy évtizeden keresztül zajlott a gyerekhangra írt verseid története, Te fokozatosan műnemet váltottál, s ha jól tudom, ma már prózaírónak tartod magad. Már a második könyved is tartalmazott a versek mellett prózai szövegeket,*

aztán 1999-ben a JAK-füzetek sorozatában megjelent a Szövetek című prózakötetted, ami, az egyértelműen pozitív fogadtatás következtében, már országosan is ismertté tette a nevedet. Mi fordított el a versírástól, vagy inkább mi készítetted a prózaírásra, hogyan élted meg belülről ezt a műnemváltást? Kérdezem ezt azért is, mert mindhárom prózaköteted hátterében a lírai látásmód nagyon erőteljes jelenlétét érzékelem.

– A második könyvbe, arra a bizonyos fesztiválra készült Szilveszteri kalandba a szobámban fellelhető összes könnyed darabot beletettem. Belekerült néhány rövidpróza is, innen tudom, hogy már akkor kísérletezgettem a prózával. Úgy emlékszem, 1993 után vagy öt évig verset szinte egyáltalán nem írtam, később is csak akkor, ha valami nagyon versben kívánta megmutatni magát. Valahogy elég volt, olyasmit éreztem, hogy amit akartam, megcsináltam, viszont a prózával továbbra is kísérleteztem, valami hangot vagy mit kerestem, olyat, amire azt mondom, hogy, na ez az. Évekig nem volt ilyen szövegkezdeményem, aztán '95-ben vagy '96-ban kért tőlem az egyik hetilap valami karácsonyi anyagot, rövidpróza, 30 sor, ilyesmi. Akkor írtam meg *A tárcsás embert*, a *Szövetek* első részét, és elindult bennem valami, alig tudtam letenni a tollat. Akkor éreztem, hogy megvan az a hang, amit kerestem. Hezitáltam egy csomó ideig, hogy neki merjek-e menni, mert rengeteg dolgom volt egyébként a helyi hetilapnál. Kétszer is pályáztam a Móricz-ösztöndíjra, meg egyszer a Hajnóczyra is, átmentem a megyei napilaphoz, mert az egy kicsit szabadabbnak tűnt, de ott is rengeteg volt a munka, Gyula mellett kilenc település ügyes-bajos dolgaival kellett foglalkoznom, azért közben, éjszakánként, mert szabadság az nem volt, írtam a *Szöveteket*, nem bírtam nem írni, annyira dolgozott bennem a szöveg. Így két évig tartott, ha csak ezzel foglalkozhattam volna, úgy számoltam, kábé másfél hónap. Na, és akkor ugyanazt írtam prózában, amit addig, a nyolcvanas években versben, rájöttem, hogy nem is tudok nagyon másról beszélni. A *Szövetek* alapötlete például egy haiku, vagy inkább tanka méretű vers volt, azt kívántam bővebben kifejteni. Megjelent ez a darab a *Lopott levegőben*, lapnak soha nem kellett, illetve később, már a *Szövetek* megjelenése után az ÉS lehozta *Estragon letörli homlokát* címmel, valahogy így hangzik: *Ahogy a mértani pont idő- és tértelen, ám mégis létező, úgy belőle az alkotás – a rajzolt kör – is csak valóság-varázs. Amint a rajzolt kör egyazon pontja a kezdet és a vég, úgy fedi egymást a minden és a semmi.* Emlékszem, mert ugye te szerkesztetted ezt a könyvet, hogy a gyulai gimnázium előtt kisebb vitába bocsátkoztunk azt illetően, hogy le lehet-e írni ilyen átfogó, lejáratódott kifejezéseket, hogy minden meg semmi. Neked volt igazad, nem lehet, és ezzel akkor is egyetértettem, de azért le kellett írnom.

– A *Szövetek* esetében a műfaj kérdése is fölvethető, de még inkább a műformáé, mert az, ha regényként olvassuk, ha novellaciklusként, mindenképpen rendhagyó. Műfajilag én legszívesebben a kettő közé helyezném, de erre nincs elnevezésem. Hogyan született meg ez a 31 fejezetszerű, de egymással sokféleképpen összefűzött, pontosan megszerkesztett, lendületes prózamondatból álló szerkezet? Miért ebbe a formába öntötted a részben batosnyai gyermekkori emlékeidből táplálkozó történetet, vagy pontosabban inkább létélményt, mert az talán fontosabb is itt, mint maga az elmosódott történet?

– Csak jelzem: a *Javrik könyve* is ilyen, hogy nem lehet eldönteni, micsoda. Mondható regénynek, novellafüzérnek vagy hosszú elbeszélésnek, de – majd látnod, ha elolvasd –, ezek mind hamisak valahol, egyik skatulya sem igazán fedi. A *Szövetekkel* meg nagyon megnehezítettem a sorsomat, mert ez a forma, legalábbis nekem, nem volt könnyű.

Könnyű lett volna, ha az időkezelés lineáris, de ugye nem az. Naivul azt hittem, valami olyasmit találtam ki, ami még nem volt, de aztán rájöttem, Márton László hívta fel rá a figyelmemet egy levélben, amelyben nagyon okosan ír a *Szövetek*ről, hogy Czóbel Minka *Pókhálók* című könyve hasonló szerkezetű. Sokszor jártam már így egyébként, kis túlzással szólva szinte mindig, ha csak a gyerekkönyvet nézzük: én a mai napig nem olvastam az *Ami a szívedet nyomja* c. gyerekvers-válogatást, igaz, ismertem néhány darabot, tehát az „alapállást”. Vagy ha csak az előbbi versidézetet nézzük: a kilencvenes évek közepén, a vers születése után egy évtizeddel nyomta a kezembe Turai Kamil filozófus barátom Kemény Katalin és Hamvas Béla *Forradalom a művészetben* c. könyvét, amelyben oldalakon keresztül megy a ponttal való példálózás, gyakorlatilag az, amit abban a hat sorban nekem is sikerült elmondani. Sokszor látom tehát visszaigazolván a felkészületlenségemet, így aztán most már taktikát váltottam, ha valami eredetinek tűnő gondolat pattanna ki a fejemből, gyorsan utánanézek, aztán az adott könyv végére odaírom, hogy kitől van.

De hogy ne kerüljem ki egészen a kérdésed lényegét: mindenképpen ilyen mellérendelő szerkezetet szerettem volna, amibe bárhol be lehet kapcsolódni, mintha felmennénk a hálóra. Olyan fikciós teret teremteni, ami, a történeti szálak meg az idősíkok hálószerű összekapcsolódása mellett, alkalmas arra is, hogy leképezzen egy kis közösséget, egy falut, amiről itt szó van. A szövegrészek anadiplózisos összekapcsolása – ezt a kifejezést is a Márton Lászlótól tudom – pedig azt az asszociációs beszédmódot kívánta volna hitelesíteni, amit az egyes szám első személyben emlékező narrátor használ.

Ha kicsit jobban belegondolok, rá kell jönnöm, hogy ez az egész azért sokkal régebbre nyúlik bennem vissza, mint azt az első pillanatban én is gondolnám. Pedig egyszerű lenne mondjuk az információs társadalom térhódítására kenni, hogy ugye megbomlanak a hagyományos hierarchiák meg ilyenek. Az „igazság” azonban az, hogy mindig is ilyen mellérendelő alkat voltam, aki nem szeret parancsolni, de aki azt se szereti, ha neki parancsolnak. Ezt az új könyvben egyébként Javrik, a „főhős” ki is nyilvánítja, merthogy csudálatos módon ő is éppen ilyen alkat. A mellérendelősi tehát valahonnan máshonnan jön. A nyolcvanas évek elején például, még jóval a gyerekversek születése előtt, kábé 19 évesen írtam én egy könyvdrámát, amelyben már tetten érhetők ezek a vonások. Ez egy abszurd játék öt képben, *Egyenes kör* a címe, nagyon felejthető, ennek ellenére a '90-es években elküldtem az Egyetemi Színpad és a Magyar Narancs által kiírt drámapályázatra, kapott is egy 10 ezer forintos különdíjat, ami akkor jó pénz volt. Amiért szóba hoztam: voltak ebben ilyen címszavak, hogy arc, szív, száj, gerinc, ezek olyan lexikonszerűen voltak kifejtve, szépírói eszközökkel. És hogy ez a könyvdráma olyanra sikeredett, amilyenre, később azt gondoltam, hogy ha írok majd valami hosszabb prózát, netalán regényt, azt ilyen lexikonszerűen csinálom meg, ezekkel a mellérendelésekkel, hogy a történet a címszavakban legyen benne. Aztán néhány év múlva kijött a *Por*, és elveszett ez az ötlet, de valószínű, hogy egyébként sem lett volna ez a szerkezet a *Szövetek*re alkalmas, akkor valami nagyon más könyvet írtam volna, de biztosan nem olyan vastagot, mint a Temesi.

– *A versesköteteid és a másik két prózaköteted is arról tanúskodik, hogy rendkívül tudatosan dolgozó író vagy. Legyen szó egyetlen rövid vagy hosszú mondat nyelvi megformálásáról, ritmusának kialakításáról, egyetlen vers vagy rövidtörténet (lásd Az elmerült kert ún. fapados történeteit), elbeszélés vagy egy bonyolult szövegháló, vers-, novellaciklus vagy regény szerkezeti megalkotottságáról, nyilvánvaló az alkotói tuda-*

tosság, a pontosságra, a tökéletességre törekvés. Honnan ez a szűnni nem akaró felfokozott szakmai igényesség benned?

– Szerintem ez alapvető az íráshoz, a többi kegyelem, alázat és arányérzék. Hogy honnan, azt nem tudom, talán az újságírói-szerkesztői évek lenyomata is, tudniillik, amikor én elkezdtem hetilapot szerkeszteni, még nem volt szövegszerkesztő, az oldaltükröket tipométerrel csináltuk, s ha én megköveteltem az újságírótól, hogy a negyven sor negyven sor legyen, akkor magamtól is elvártam később, a napilapnál, hogy ha tizenkilencet kérnek, az ne legyen húsz. Aztán lehet családi örökség is, apám rendkívül precíz ember volt, anyám meg gyerekkorom óta olajképeket fest, ott is fontos az arányérzék, a ritmus, lehet, hogy ez így belém égett. Persze az is lehet, hogy ez mind nem igaz, nem innen jön, de talán mindegy is honnan, a lényeg, hogy fontosnak gondolom. Sokszor csak inkább bizonyos keretek között akarom tartani a szöveget, mint anyám a vásznain a festéket, amúgy szétfolyna. Egy-egy mondatból ezerfelé el lehet indulni, a szövegalkotás ilyen szempontból is tudatos munkát feltételez. De ezek csak a nagyon nagy keretek, a kereteket megtölteni, az már finom és szeretnivaló munka. Amikor befejezek egy-egy novellát, vagy most a regényt, érzem, hogy na, csináltam valamit. Addig, sokszor hetekig-hónapokig, csak a torzóz, de van úgy, hogy úgy is marad, évekre, mondjuk. Amúgy én vonzódok a torzókhoz, nagyon is szerethetőek, van is néhány ilyen darabom, azokat nem adtam le sehová. A *Szövegetek*nél, amikor megvolt a fejemben a forma, megvolt a nyelvi struktúra, nagyon gyorsan szerettem volna írni, alig vártam, hogy vége legyen a napi munkának. Talán ez is közrejátszott abban, hogy a következő könyvem novelláskötet volt, itt csak egészen kicsi világokat kell teremteni és felépíteni, az egyéb elfoglaltságok után könnyebb visszahelyezkedni beléjük. Amikor a *Szövegetek*et befejeztem, azt mondtam, soha többet ekkora melót, de aztán csak megírtam a *Javrik könyvét*. Igaz, magamtól nem kezdtem volna el, de éppen akkor jött Dérczy Péter felkérése az ÉS-től, hogy havonta írjak tárcanovellát, amikor kerestem valami más hangot, mint a *Szövegetek* vagy *Az elmerült kert* vagy az *Angyal és Tsa* novellái. Úgy vagyok ezzel, hogy megunnám magam is, ha a következő könyvet ugyanazzal a hanggal folytatnám, ahol az előzőt abbahagytam. Mindig megpróbálok valami mást, de nem kell aggódnom, mert az mindig én vagyok. Olyan szempontokat szoktam figyelembe venni, hogy ha én lennék az olvasó, szeressem a szöveget. Ez fontos, meg az, hogy tudja az ember, hol kell felemelni a tollat, hogy mikor kell leszállni a számítógép billentyűzetéről, de ez szubjektív, alkotói alkat függő.

– *A nyelvi, formai pontosságra törekvés mellett már az első verseskötettedben figyeltem annak gondolati igényességére, arra, hogy már induló költőként a végső kérdésekkel próbálsz szembesülni. A beszélgetésünkre készülve előkerestem a tizenöt évvel ezelőtti jegyzeteimet, és többek között azt olvasom: filozofikus, ontologikus líra. De ha az Elmerült kert vagy a legutóbb megjelent köteted, az Angyal és Tsa novelláira gondolok, akkor is azt látom, hogy különböző ismeretelméleti és művészetismeret-elméleti kérdések, egyáltalán a művészet és valóság, irodalom és valóság, valóság és metafizika bonnyolult viszonya mindmáig rendkívüli módon foglalkoztat. Tudsz-e, akarsz-e erre valamilyen magyarázattal szolgálni?*

– Ezek engem tényleg foglalkoztatnak, mindig is foglalkoztattak. És hogy legalább nekem izgalmas legyen a szöveg, kénytelen vagyok ezeket a kérdéseket is boncolgatni. Az új könyv, a *Javrik könyve* is boncolgat ilyen témákat, persze nem direkt módon, csak

amennyire egy regényben lehet ezeket boncolgatni. Azt egy kicsit sajnálom, hogy a Szövevekkel ilyen értelemben nem foglalkozott a kritika, mondjuk Bod Péter írása érintette a legjobban, de volt aki meg teljesen félreolvasa a szöveget, emlékiratnak titulálta a könyvet, számon kérve rajta a kor reprezentatív bemutatását vagy legalább az egy darab főhőst és az ő fejlődőképes jellemét, valamint ex katedra kijelentve például, hogy a cím (!) – Szövevek – egyébként is ellentmond a regényes szerkezetnek. Az emlékirat titulusról már csak az volt a szebb, amikor a *Visszafelé hull a hó* kapcsán behívtak az *m1* egyik műsorának felvételére, és megkérdezték, hogy nekem mikor váltak el a szüleim, merthogy a könyvben elválnak a narrátor kislány szülei. Nekem soha, mondtam, ezzel be is fejeződött a felvétel, utaztam egy fél napig visszafelé. De ez azért melengeti az ember szívét, már nem az, hogy kislánynak nézték, hanem hogy valamennyire hiteles tudott lenni a szövegben, mondjuk más eset ez egy tévés szerkesztőnél, és megint más egy képzett kritikusról. Ezt elkerülendő a *Javrik könyve* kapcsán kijelentem, hogy apám soha nem volt orvos, merthogy ez meg egy vidéki orvos beteg fiának története. Látom én ebben az alaphelyzetben a drámát, és gyorsan elmondom, hogy nem azért nem bontom ki a könyvben, mert nem lenne rá lehetőség, hanem mert arról van szó, hogy éppen azért van az a feldobott labda, hogy szembetűnőbb legyen: nem azt akarom leütni, más jobban foglalkoztat, azok a dolgok, amelyeket emlegettél.

– Ami számomra különösen izgalmassá teszi prózádat az az, hogy műveidben minden (és természetes más) kérdések (is) gyakran a játékot, az iróniát, a humort sem nélkülöző, groteszk helyzetekben is bővelkedő, élvezetes, olvasmányos stílusban előadott, érdekes történetek alakját öltik. E mögött van-e valamiféle tudatos világnézeti esetleg poétikai megfontolás vagy egyszerűen csak ilyen az író alkatod, észjárásod?

– Inkább az utóbbi.

– Prózád valóságérzékenységéről is beszélünk kellene, hiszen mind a Szövegek, mind az Angyal és Tsa írói világa az egzisztencializáló, mitizáló törekvésekkel együtt is leplezetlenül és kíméletlenül mutat azokra a szomorú társadalmi, szociális viszonyokra, amelyek az országnak azt a csücskét jellemzik, amelyben eddigi életedet leélted. Én prózádat a klasszikus realizmus – sok XX. századi magyar és világirodalmi kísérlet tanulságait magába olvasztó – XXI. századi megújítási törekvéseként is tudom olvasni. Jól látom-e, hogy tudatosan törekszel a referenciális olvasati lehetőségek megőrzésére is?

– Igen.

– Látom azt is, hogy lassan túlzásba viszem a kérdezősködést, ezért már csak egy dolog érdekel. Ha jól emlékszem, azután, hogy az Angyal és Tsa-t elolvastam, a gyulai vasútállomás előtti parkolóban (ahonnan csak egy köpés a lakásod) beszélgettünk akkor, amikor megkérdeztem tőled, tudod-e, mi a művészeted (versvilágod, prózád) kulcsfogalma? Elsőre nem találtad el, talán azt mondtad, hogy az angyal vagy Isten, de másodikkra már igen: a szeretet. Legyen most ez az utolsó kérdésem: miért?

– Elsőre Istent mondtam, aztán a szeretetet. Gyakorlatilag ugyanaz a kettő, legalábbis remélem. Majd meglátjuk. Vagy nem.

Gyula, 2004. február 7.